

Bij de tentoonstelling rond Geertgen tot Sint Jans in de Vishal in Haarlem

In mijn werk maak ik graag en veel gebruik van bronnen uit de kunstgeschiedenis. Daarvoor heb ik een aantal beweegredenen. Dit is een kleine poging tot verklaring. Ik neem mijn hoed af en maak een diepe buiging voor mijn bruikleengevers van beeld. Of het nu vroeg-Nederlandse schilders zijn als Rogier Van Der Weyden, Petrus Christus of (in dit geval) Geertgen tot Sint Jans, romantici of avant-garde kunstenaars: in alle gevallen maak ik met het diepste respect gebruik van hun beelden. Maar er is meer.

Een parabel

We zijn sloop gegaan voor een reis van Atlantis naar Utopia, maar zijn behoorlijk op drift geraakt. Het uitzicht op welke veilige haven dan ook is door zwaar weer verduisterd. Het is alle hens aan dek, maar tegelijkertijd blijken de sloepen te zijn uitgezet en dobert de bemanning uiteen, waarmee de kans op eendrachtige samenwerking om de problemen het hoofd te bieden vervlogen lijkt.

Het zoeken is naar ankerplaatsen, naar rustiger plekken, waar het tumult kan worden overleefd en een plan kan worden gesmeed voor de voortzetting van de tocht. Dan komen de verhalen los. Verhalen uit een nabij en verder verleden, waarin een idee leek te bestaan van het verloop van de tocht. Optimistische verhalen over een helder zichtbaar einddoel. Ik neem de verhalen serieus, ik probeer ze in me op te nemen. Maar als ik ze wil navertellen blijken ze te zijn veranderd. En - zo op het oog - niet in hun voordeel. Telkens blijkt dat in mijn versie onze miserabele staat, van verwaide groep zonder duidelijk reisdoel, mee geweven wordt met het oude verhaal.

Toch geloof ik dat mijn gemankeerde hervertellingen niet zonder zin zijn. Ze zijn in zekere zin hard, ondanks de schoonheid die door de kieren schemert. Ze zijn verwarrend, maar daarin tenminste eerlijk. Ze zouden van nut kunnen zijn bij het bepalen van onze positie.

Voor het project rond Geertgen tot Sint Jans heb ik gekozen voor het linkerpaneel van een klein tweeluik (de panelen zijn van elkaar gescheiden. Het betreffende paneel bevindt zich in de National Galleries of Scotland in Edinburgh. Het andere - De Verheerlijking van Maria - in Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam). We zien de kruisiging van Christus. Het is een zeer aangrijpend beeld. Het kruis lijkt regelrecht te wortelen in de hel. Het schilderijtje geeft prachtig weer hoe in de late middeleeuwen en in de vroege renaissance over de wereld werd gedacht. In het toen geldende Ptolomeïsche wereldbeeld ligt de wereld veilig geborgen in de haar omringende schillen van (van binnen naar buiten) de vier elementen, de planetenbanen, de engelhiërarchieën met daarboven de Almachtige. Dat betekent wel, de geborgenheid ten spijt, dat de aarde het verst denkbaar verwijderd is van God, van wie het heil moet komen. Wat het nog erger maakt, is de onmiddellijke nabijheid van de hel, die het binnenste der aarde (of het 'onderaardse') is.

Mijn navertelling van de voorstelling toont niet de gekruisigde Christus, maar zijn kruisweg als 'bad trip'. Ik ga daarbij niet uit van zijn veronderstelde goddelijkheid, maar van zijn feitelijke menszijn. Mijn versie wil de boze hallucinatie zijn van de intens geschrokken mens Jezus, die vermoedt hoe het onafwendbaar gaat komen. Het is een van de zwarte spookbeelden, die hij moet hebben gezien in de eenzaamheid van de Hof van Gethsemané en die hem deden smeken de beker aan hem te laten voorbijgaan.

Olphaert den Otter
Juni 2009